

MARTÍ TIBOR

„Jezsuita maradt-e Pázmány?” – Juan de Lugo bíboros állásfoglalása 1645-ben*

Quintín Aldea Vaquero SJ emlékének

Lukács László, Öry Miklós és Szabó Ferenc publikációikban¹ a mai napig alapvető jelentőségű forrásokat tettek hozzáférhetővé Pázmány Péter esztergomi érseki kinevezésének háttéréről, illetve többek között Pázmánynak a jezsuita renddel és előljáróival való kapcsolatáról. Az évtizedeken keresztül kiterjedt, szisztematikus forrásgyűjtést és -feltárást folytató római magyar jezsuiták munkájának világszerte elismert, kiemelkedő eredménye a jezsuita rend pedagógiai munkájának történetét dokumentáló forrásgyűjtemény,² a jezsuita rend alapításától kezdve a feloszlásig a Magyar Királyság területét is magában foglaló osztrák rendtartomány teljes személyi adattárának³ elkészítése, valamint a római jezsuita levéltár (Archivum Romanum Societatis Iesu) 16. század második feléből

* A közlemény az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport által elnyert Lendület II. kutatási projekt (2012–2017) támogatásával készült.

1 Lukács László: *Jezsuita maradt-e Pázmány mint érsek?* In: Pázmány Péter emlékezete: halálának 350. évfordulóján. Szerk. Lukács László–Szabó Ferenc. Tip. Detti, Róma, 1987. 197–267.; Lukács László–Szabó Ferenc: *Autour de la nomination de Péter Pázmány au siège primatial d’Esztergom (1614–1616). Pázmány est-il resté jésuite après sa nomination?* Archivum Historicum Societatis Iesu 54. (1985) 77–148.; Öry Miklós–Szabó Ferenc: *Pázmány Péter (1570–1637)*. In: Pázmány Péter. Válogatás műveiből. Szerk. Öry Miklós–Szabó Ferenc–Vass Péter. Bp., 1983. 11–107.; Sávai János: *Pázmány és a szomaszkok. A szomaszkok genovai levéltárának dokumentumai*. Lymbus 4. (1992) 123–141.; Tusor Péter: *Pázmány, a jezsuita érsek*. In: Jubileumi évkönyv Pázmány Péter egyetemalapításának 375. évfordulója tiszteletére. Szerk. Maczák Ibolya. PPKE, Bp.–Esztergom–Piliscsaba, 2010. 158–163.; Uő: *A jezsuita Pázmány szomaszka szerzetessége – Miért?* In: Ünnepi kötet Maróth Miklós hetvenedik születésnapja tiszteletére. Szerk. Fodor György–Sarbak Gábor. Szent István Társulat, Bp., 2013. 177–186.; Uő: *Why did Pázmány of the Jesuit order become a Somascan?* In: *More modoque. Die Wurzeln der europäischen Kultur und deren Rezeption im Orient und Okzident. Festschrift für Miklós Maróth zum siebzigsten Geburtstag*. Ed. Pál Fodor et al. MTA BTK Történettudományi Intézet, Bp., 2013. 529–538. A témáról számos közlemény és előpublikációt követően: *Tusor Péter: Egy „epizód” Magyarország és a római Szentszék kapcsolataiból: Pázmány Péter esztergomi érseki kinevezése (Mikropolitikai tanulmány)*. Akadémiai doktori disszertáció. Bp., 2013.

2 Monumenta paedagogica Societatis Iesu. I–VII. (1540–1616). Ed. Ladislaus Lukács. Monumenta Historica Societatis Iesu, Romae, 1965–1992.

3 Ladislaus Lukács: *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S. I. I–XI. (1551–1773)*. Institutum Historicum S. I., Romae, 1978–1995.

való magyar vonatkozású forrásainak közzététele⁴ külön sorozatban.⁵ Munkájuk egyik további fontos eredménye volt a fellendülő Pázmány-kutatások nyomán született tanulmányok kiadása *Pázmány Péter emlékezete* címmel a bíboros érsek halálának 350. évfordulója alkalmából. Az azóta eltelt bő negyedszázad kutatási eredményeit tekintve aligha túlzás a Pázmány-kutatás reneszánszáról beszélni.⁶ Noha a Pázmánnyal kapcsolatos híradások, elsősorban levelei és egyéb források is szép számban jelentek meg Fraknói Vilmos és Hanuy Ferenc óta, Pázmány jelentőségét és európai ismertségét mi sem mutatja jobban, mint hogy napjaink kutatásai során is rendszeresen előkerülnek a személyére vonatkozó, eddig ismeretlen források.

A madridi Real Academia de Historia könyvtárának gazdag kéziratgyűjteménye a magyar történeti kutatás számára feltehetően már a pozitívizmus korában ismertté vált, jóllehet Fraknói Vilmos, Thallóczy Lajos, levelezés útján Veress Endre, majd utóbb a Bethlen korát kutató Angyal Dávid is elsősorban a Simancasi Levéltár (Archivo General de Simancas) anyagát kutatták spanyolországi útjaik során.⁷ Az 1970-es évek közepétől több magyar levéltáros is megfordult a gyűjteményben; az 1980-as években Muzsnai Lászlóné és Barta László nézte át a Salazar y Castro-gyűjtemény kora újkori kéziratait.⁸ Mivel a kéziratokról modern, digitálisan kereshető katalógus csak az ezredfordulót követően vált elérhetővé, ezért nem meglepő, hogy a Királyi Történeti Akadémia könyvtára jelentős részét képező jezsuita kéziratgyűjtemény Hungarica-szemponitú, teljes átnézése csak a legutóbbi években kezdődött el.⁹

A jezsuita rend (már a kora újkorban) világszerte ismert volt különleges „információs rendszeréről”: az egyes rendházak által a provinciák központjaiba, majd azokból a rend generalátusának központjába küldött éves jelentések, a *litterae annuae*ek ismert források, és köztudott, hogy ezeket az iratokat a rendtagok általános informálása céljából az egész világon minden rendtartományban „köröztették”. Emellett a rendtagok egymással is sűrűn leveleztek, és ez nem volt másként a rendalapító Szent Ignác szülőföldjén, a spanyol provinciában sem: a

4 A római magyar jezsuiták működéséről: *Molnár Antal: A római magyar iskola* (Magyar jezsuita történészek Rómában 1950 után). In: *Historicus Societatis Iesu. Szilas László Emlékkönyv*. Szerk. Molnár Antal–Szilágyi Csaba–Zombori István. METEM, Bp., 2007. (METEM Könyvek 62.) 45–68.

5 *Monumenta Antiquae Hungariae. I–IV. (1550–1600)*. Ed. Ladislaus Lukács. Institutum Historicum S. I., Romae, 1969–1987.

6 *Adonyi Judit–Maczák Ibolya: Pázmány Péter-bibliográfia*. PPKE BTK, Piliscsaba, 2005. (Pázmány Irodalmi Műhely. Bibliográfiák, katalógusok 1.); *Hargittay Emil–Maczák Ibolya: Pótlások a Pázmány Péter-bibliográfiához*. In: Balázs Mihály köszöntése. Szerk. Font Zsuzsa–Ötvös Péter. SZTE BTK, Szeged, 2011. (*Acta historiae litterarum Hungaricarum* 30. [2011]) 160–183.

7 A madridi Archivo Histórico Nacional, valamint a nemzeti könyvtár (Biblioteca Nacional) kéziratárában Thallóczy Lajos végzett kutatásokat.

8 *Barta László: A spanyolországi hungarica-kutatás története*. *Levéltári Szemle* 39. (1989) 2. sz. 76–84.

9 A spanyol Királyi Történeti Akadémia könyvtára (Biblioteca de la Real Academia de Historia) igen jelentős kora újkori anyagot őriz, több különböző gyűjteményben, mint pl. a Salazar y Castro-, ill. a jezsuita kéziratgyűjtemény.

rend ismert, kiemelkedő tagjairól szóló értesüléseket megosztották egymással a rendtagok.¹⁰

Rafael Pereyra (1594–1650) sevillai születésű jezsuita¹¹ 1634–1648 között kiterjedt levelezést folytatott rendtársaival: a IV. Fülöp korát sokrétűen bemutató irategyüttes legnagyobb részét forrásértéke miatt már a 19. század közepén kiadták.¹² Rendszerezetten gyűjtött életrajzi adatokat a rend tagjairól. 1645-ben a kor legtekintélyesebb spanyol jezsuitájához, az 1621 és 1642 között a Collegio Romano professzoraként tevékenykedő neves teológushoz, Juan de Lugo (1583–1660) bíboroshoz¹³ fordult. Levelében Pázmánnyal kapcsolatban kérte a bíboros véleményét: Pereyra beszámolt neki, hogy a birtokába került egy Olmützben, Pázmány halála után közvetlenül (1637. április 18-án) keltezett levél, amely alapján számára tisztázatlannak tűnt, hogy Pázmány végül jezsuita maradt-e, miután esztergomi érsek lett, vagy nem. Ezen kívül Pereyra egy másik levélre is hivatkozott, amely a Pázmány személyét még életében kompromittálni kívánó hamis pletykákat tartalmazta, miszerint Bakith Margit gyóntatójaként az asszonnyal viszonyba keveredett.¹⁴ A minden alapot nélkülöző rágalom alól Pázmányt felmentették. Pereyra kérdése azért figyelemreméltó, mert a jezsuita rend Pázmányt végig tagjának tekintette, és a kérdés arról tanúskodik, hogy a renden belül (is) terjedtek olyan hírek, szóbeszédék az egyes rendtagokról, amelyek egyáltalán nem voltak helytállóak. Lugo bíboros természetesen cáfolta a mendemondákat. Válasza kapcsán nem érdektelen kiemelni, hogy Pázmány esztergomi érsekké történt kinevezését hasonló érvekkel – a katolikus vallás és a Magyar Királyság szükségére hivatkozva – indokolta, mint ahogy az a II. Mátyás által Forgách Ferenc érsek halálát (1615. október 16.) követően benyújtott memorandumban szerepel.¹⁵ Pázmánynak a szomaszkaák rendjébe való átlépésével kapcsolatban Lugo tévedett, amikor úgy vélte, hogy „a nuncius – vagy akinek feladata lett volna – Pázmánynak a [szomaszka] rendbe való befogadása során elfelejtette átadni Pázmánynak a fogadalmat és még azelőtt érsekké emelte”. Lugo bíboros válaszában végén tett megjegyzése (miszerint „az

10 *Markus Friedrich*: Der lange Arme Roms? Globale Verwaltung und Kommunikation im Jesuitenorden 1540–1773. Campus, Frankfurt–New York, 2011.

11 *José Martínez de la Escalera*: Pereyra, Rafael. In: Diccionario histórico de la Compañía de Jesús. Biográfico-temático. Ed. Charles E. O’Neill–Joaquín María Domínguez. III. Universidad Pontificia Comillas, Roma–Madrid, 2001. 3089.

12 *Pascual de Gayangos*: Cartas de algunos Padres de la Compañía de Jesús sobre sucesos de la Monarquía entre los años 1634 y 1648. I–VII. Imprenta nacional, Madrid, 1861–1865. (Memorial histórico español 13–19.)

13 *Estanislao Olivares*: Lugo, Juan de. Diccionario histórico i. m. (11. jz.) 2438–2439.

14 Az ügy háttéréről: *Fraknoi Vilmos*: Pázmány Péter és kora. I. Ráth, Pest, 1868. 619–620.; *Uő*: Pázmány Péter 1570–1637. Méhner, Bp., [1886]. (Magyar Történeti Életrajzok) 77–79.; *Lukács L.–Szabó F.*: i. m. (1. jz.) 84–85.; *Lukács L.*: Jezsuita maradt-e Pázmány i. m. (1. jz.) 201–202. (Dokumentumok nr. 11.), 238–240.; *Tusor Péter*: Ki lehetett Pázmány jezsuita feljelentője? In: Pázmány nyomában. Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére. Szerk. Ajkay Alinka–Bajáki Rita. Mondat, Vác, 2013. 441–448.

15 *Lukács L.–Szabó F.*: i. m. (1. jz.) 119–121. (Doc. nr. 8.); *Lukács L.*: Jezsuita maradt-e Pázmány i. m. (1. jz.) 227–229. (Dokumentumok nr. 6.)

ő kezén mentek keresztül ezek a dolgok” – vagyis Pázmány ügye), valószínűleg arra a jezsuita generálissal folytatott tanácskozássra utal, amelyre 1625 folyamán került sor, éppen Pázmány kérésének hatására, aki előzőleg bizonytalan helyzetére hivatkozva kérte a rendfőnök állásfoglalását.¹⁶ Mutio Vitelleschi ennek nyomán kérte ki több teológus véleményét Rómában, Lugo ezek egyike lehetett.¹⁷

Noha a jezsuita kéziratgyűjtemény egyik kötetében¹⁸ fennmaradt forrás szövege Pereyra többi levelével együtt a Királyi Történeti Akadémia 19. század közepén kiadott okmánytár-sorozatában szerepel,¹⁹ a magyar tudományosság számára eddig ismeretlen forrás közlését a spanyol forráskiadványhoz való körülményes hozzáférés is indokolja. A levél közlésére az eredeti forrás alapján, a 19. századi publikációval elvégzett összevetést követően kerül sor.²⁰ Rafael Pereyra kérdése [1.] és Lugo bíboros Pereyrának adott válasza [2., 3.] a sevillai születésű jezsuita másolataként, egy kéz írásával maradt fenn. A forrást ismeretlen személy grafitceruzával a lapszálon megjelölte, nyilvánvalóan ezáltal jelezve, hogy annak jelentőséget tulajdonít. A forrás tartalmi elemei, adatai az eddig ismert források fényében nem tekinthetők teljesen újszerűeknek, viszont figyelemreméltó bepillantást engednek a Pázmány személyét halála körül és azt követően övező jezsuita rendi vélekedésekbe. Az érsek jelentőségét mutatja, hogy a rend a halála után is foglalkozott személyével, és tagjának tekintette őt.²¹ Tiszteletének és kultuszának egyértelmű megnyilvánulása volt, hogy neve a rend által készített elogiumok jezsuita főpapokat feltüntető részében szerepelt,²² egész alakos portréja pedig a salamancai egyetem teológiai fakultásának történelmi épületében éppen Lugo bíboros mellett látható ma is, aki a kor legnagyobb tekintélyű jezsuita főpapja volt, és aki Pázmányt személyesen is ismerhette.²³

16 Pázmány Péter Mutio Vitelleschi rendfőnökhöz. Sopron, 1625. december 11. Pázmány Péter összegyűjtött levelei. S. a. r. Hanuy Ferenc. I. Bp., 1910. 486–487. (nr. 324.)

17 Tusor Péter szerint Lugo bíboros csak ekkor találkozhatott Pázmány ügyével.

18 Biblioteca de la Real Academia de Historia, Colección Jesuitas 9/3693/50. Régi (19. századi) jelzet: tom. 120. fol. 394.

19 *Gayangos, P. de*: i. m. (12. jz.) VI. 50–52.

20 A forrás a 19. századi spanyol okmánytár (Memorial histórico español) kiadási elveihez hasonlóan modern átírásban kerül közlésre, a kis- és nagybetűk használatát egységesítve, a rövidítéseket jelzés nélkül feloldva. A hely- és személynevek betűhív formában szerepelnek; utóbbiak mai, egységes alakját az eredeti kiadástól eltérően jegyzetben adom meg.

21 Köszönetet mondok Kádár Zsófiának és Tusor Péternek, amiért a forrás történeti kontextusba helyezését észrevételeikkel segítették.

22 Elogia virorum illustrium Societatis Jesu cardinalium, episcoporum, martyrum aliorumque sanctitate insignium. ELTE Egyetemi Könyvtár, Kézirattár Ms. Ab 132. fol. 1v.

23 *Fraknói V.*: Pázmány Péter és kora i. m. (14. jz.) 300.; *Vayer Lajos*: Pázmány Péter ikonográfiája. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1935. 47.; *Bikfalvy Péter*: Spanyol kapcsolatainkról – a salamancai konferencia ürügyén. *Nagyvilág* 37. (1992) 2. sz. 272.; Pázmány Péter és egyeteme. Szerk. Kránitz Mihály–Maczák Ibolya. PPKE, Bp. 2010. VI.

FORRÁSOK

1.

Rafael Pereyra SJ Juan de Lugo bíboroshoz
[Sevilla, 1645. január 17.]²⁴

Biblioteca de la Real Academia de Historia, Colección Jesuitas
(A madridi Királyi Történeti Akadémia Könyvtára, Jezsuita Gyűjtemény)
9/3693/50 (régijelzet: tom. 120. fol. 393r–v)

Pereyra kéri Lugo bíborost, hogy válaszolja meg ugyanezen a papíron a következő kérdést. Pereyránál van egy levél, amit Ignacio Rojo²⁵ atya írt nagybátyjának, P. Juan Chaconnak²⁶ Olmützből 1637. április 18-ára keltezve, az alábbi tartalommal:

Az elmúlt napokban elhunyt Pázmány bíboros, aki sok évig a társasághoz tartozott, azután bizonyos ellentétek miatt rendet váltott. Végül akkora érdemeket szerzett, hogy esztergomi érsek és bíboros lett belőle. Mindvégig nagy szeretettel viseltetett a társasághoz, és ezt bizonyította is: mind magyarországi kollégiumok, mind a nagyszombati egyetem megalapításával. Az egyetemre százezer birodalmi tallért költött, és teljes mértékben az országbeli társasági atyákra bízta. Halála előtt szeretett volna visszatérni a társaságba, de a rendfőnök atya úgy ítélte megfelelőbbnek, hogy ne engedje meg neki, ugyanis inkább biztonságra vágyott, mert az inkább szolgálta a köz javát, mint hogy ő a rend tagja legyen. Ezt nagyon sajnáltuk.

Egy másik levélben, amit Pereyra látott, azt írják, hogy miután Pázmány kilépett a rendből, egy nagy hatalmú asszonyt gyóntatott. Ő adott neki 3000 dukátot; azzal eljutott a bécsi udvarba és ott megkönyékezte az esztergomi érseket [Forgách Ferencet].

Pereyra kéri Lugo bíborost, legyen olyan kedves és világosítsa fel ezt a kollégiumot az igazságról és a bizonyossággal tudható dolgokról.

Señor: suplico a Vuestra Eminencia en este mismo papel responda a la pregunta siguiente: yo tengo una carta del Padre Ignacio Rojo escrita a su tío el Padre Juan Chacon, su fecha en Olomucio²⁷ a 18 de Abril de 1637, que dice lo siguiente:

«Murió los días pasados el Señor Cardenal Pasma²⁸, que fue muchos años de la Compañía y después por ciertos disgustos mudó de religion, y finalmente sus prendas eran

24 A levél datálására ld. a 2. sz. levél szövegét.

25 Ignacio Rojo SJ (1600–1644). *Carlos Sommervogel*: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Bibliographie. I–IX. Schepens–Picard, Bruxelles–Paris, 1890–1900. VII. 27.; *Alois Kroess*: Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu. II. Abteilung. Vom Prager Frieden 1635 bis zum Tode Ferdinands III. im Jahre 1657. Opitz, Wien, 1938. (Quellen und Forschungen zur Geschichte Österreichs und der angrenzenden Gebiete 14.) 425., 650–651., 680.

26 Juan Chacon (1557–1639). *Sommervogel*, C.: i. m. (24. jz.) II. 1028.

27 Olmütz.

28 Pázmány Péter bíboros, primás, esztergomi érsek.

tales, que vino a ser arzobispo de Astrigonia,²⁹ y cardenal. Conservó siempre grande afecto a la Compañía, como lo mostró, así fundado colegios en Ungria³⁰ como una universidad en Trinavia,³¹ en la cual gastó cien mil imperiales y totalmente la aplicó a los padres de la Compañía de aquel reino. Deseaba antes de su muerte volver a la Compañía, pero nuestro Padre General³² juzgava por mas conveniente el no permitirselo, porque esperaba mas larga vida con la cual fuera de mas servicio al bien comun, que si fuera religioso. Mucho lo hemos sentido.»

Hasta aquí [llega]³³ el párrafo. Item: en otra carta que yo ví decia, que habiendo salido de la Compañía confesaba a una señora³⁴ muy poderosa y que esta le dió 3 mil ducados con que fue a la corte de Viena y allí alcanzó el ser arzobispo.

Hágame Vuestra Eminencia, señor, tanta caridad y a todo este Colegio, de decirnos la verdad y lo cierto.

2.

Juan de Lugo bíboros válasza P. Rafael Pereyra atyának
Róma, 1645. április 1.

Uo. fol. 394r

Most kapta meg Lugo bíboros Pereyra január 17-iki levelét. Köszöni a híreket és a levélben foglalt kérdésre mindjárt a levél után válaszol, ahogy Pereyra óhajtja. A válaszban látni fogja, hogy milyen keveset lehet elhinni az efféle kérdésekben. A kollégium viszontagságaival együtt érez, hiszen ő is ott nőtt fel. Nem lehet mentséget találni a vezetőség gondatlanságára, hiszen nem lett volna szabad ennyi kárt tenni, és helyes lett volna örködni a prokurátor felett.³⁵

Pax Christi, etc. La de 17 de Enero de Vuestra Reverencia recibo agora, y le agradezco las nuevas, y a la pregunta inclusa respondo al pié de ella como Vuestra Reverencia desea, y por la respuesta verá lo poco que se puede creer en estas materias. De los trabajos dese

29 Esztergom.

30 Hungría

31 Nagyszombat.

32 Mutio Vitelleschi SJ (1615–1645) jezsuita rendfőnök.

33 A szó az eredeti forrásban nem szerepel, a 19. századi kiadó által a szöveg értelem szerinti kiegészítése.

34 Bakith Margit.

35 A 19. századi kiadás jegyzete szerint Lugo bíboros megjegyzése a sevillei San Hermenegildo (jezsuita) kollégium prokurátorára (P. Andrés de Villar) vonatkozik, aki a kollégium jövedelmével a társaság nevében üzletelve több mint 450 000 dukát értékben fektetett be különböző, az Indiákra irányuló kereskedelmi szállítmányokba, házak, földek és malmok megvásárlásába. A tengeri viharok okozta károk, a kedvezőtlen üzletek és a gondatlanság következtében a kollégium tőkéje gyakorlatilag elveszett, ráadásul értékes területek eladására is kényszerültek, mert a vállalkozások egy részét hitelek felvételével fedezte a prokurátor. *Gayangos, P. de: i. m. (12. jz.) VI. 52.*

Colegio tengo el sentimiento que debo à la casa, en que me crié. No se puede excusar el descuido de los superiores, pues no se puede hacer tanto daño en un día, y era bien velar sobre el procurador. A Dios, padre mio, porque estoy de priesa, que me le guarde como deseo. Roma, 1 de Abril 1645.

El cardenal de Lugo

3.

Lugo bíboros válasza Pereyra Pázmány személyére vonatkozó kérdésére [Róma, 1645. április 1.]

Uo. fol. 393v

Lugo bíboros válasza szerint a beszámoló legnagyobb része hamis: Pázmány bíboros nem ellentétek miatt lépett ki a rendből, hanem azért, mert a magyar király³⁶ határozottan kérte V. Pál pápát, hogy tegye meg esztergomi érsekké, mert a katolikus vallásnak és az országnak ilyen előljáróra van szüksége. Mivel a generálisnak nagy nehézségébe került megnyitni ezt az ajtót, abban egyeztek meg, hogy Pázmány átlép a szomaszk szerzetesrendbe, amely német földön [a Szent Római Birodalom területén] nem létezik, és amint leteszi a fogadalmat, kinevezik érsekké. Elküldték a pápa brévéjét; de a nuncius – vagy akinek feladata lett volna – Pázmánynak a rendbe való befogadása során elfelejtette átadni Pázmánynak a fogadalmat és még azelőtt érsekké emelte. Ilyen módon a társaság fogadalmasa maradt, és később mindig is annak tartották. De ezt a hibát titokban tartották, nehogy precedenst teremtsen.³⁷ Később a császár kérelmére bíborossá kreálták. Mindig is a társasághoz tartozónak vallotta magát, és amikor Rómába jött, világosan megmondta a szomaszkoknak, hogy nem tartozik közéjük. Ez az igazság, minden más mesebeszéd, és Lugo bíboros ezt jól tudja, mert az ő kezén mentek keresztül ezek a dolgok.

La mayor parte de lo contenido en esta relacion es falso, el Señor Cardenal Pasman no salió de la Compañía por disgustos sino por la grande instancia que el rey de Ungria hizo al Papa Paulo V,³⁸ para que le hiciese arzobispo de Strigonia, por la necesidad que la religion católica y aquel reino tenían de tal prelado, y por la dificultad que el P. General tenía de que se abriese esta puerta, se concertaron en que pasase à la religion que aquí llaman de los clérigos somascos y no la hay en Germania, y [que] al punto hiciese profesion y le hiciesen arzobispo. Envióse el breve del Papa y el Nuncio, o quien lo había de ejecutar, reciéndole

36 II. Mátyás (1608–1619).

37 Közvetlenül Pázmány esztergomi érseki utódlásának kapcsán is megnyilvánult ez, hiszen utódja nem az általa „kiszemelt” Dobronoki György lett, éppen a példateremtés (és nyilván egyéb okok) miatt is.

38 V. Pál pápa (1605–1621).

en aquella religion, se olvidó de darle la profesion, y hizole antes de ella arzobispo, de suerte, que el resto profeso de la Compañía y por tal se tuvo siempre; pero tuvose secreto este yerro por no dar ejemplo. Después a instancia del Emperador fue hecho cardenal y siempre reconoció la Compañía, y cuando vino á Roma dijo claramente á aquellos religiosos somascos que no los conocía. Esta fue la verdad; todo lo demás son fábulas, y yo lo sé porque estas cosas pasaron por mis manos.

[A másolat végén készítójének sajátkezű aláírása:]

P. Rafael Pereyra Sevilla

TIBOR MARTÍ

„DID PÁZMÁNY REMAIN A JESUIT?” – THE VIEW OF CARDINAL JUAN DE LUGO FROM 1645

The appointment of Péter Pázmány as archbishop of Esztergom (1616) has long been in the focus of Hungarian historiography. The Hungarian Jesuit being famous already in his lifetime was nevertheless not exempt from gossips questioning his person. An example of such rumours is showed by the source that has survived in the Jesuit collection of the Library of the Royal Academy of History (Biblioteca de la Real Academia de Historia) in Madrid, among the manuscripts of Rafael Pereyra SJ (1594–1650). The erudite Jesuit of Sevilla facing information of dubious faith having originated from the Jesuit house of Olmütz after the death of Pázmány, asked for guidance in this matter of one of the most renowned Spanish theologians of the age, Cardinal Juan de Lugo SJ (1583–1660) working as a professor of the Collegio Romano between 1621 and 1642. In his answer, Cardinal Lugo refuted the rumours. The source provides a valuable insight into Jesuit attitudes towards the person of Pázmány at the time of his death and thereafter. It is an indication of his importance that the Order did not stop to be concerned with him after his death and regarded him as its member.